

Засновники журналу:
 Подільський державний аграрно-технічний університет ПВНЗ «Хмельницький економічний університет»
 ПП «Інститут економіки, технологій і підприємництва»,
 Тернопільська державна сільськогосподарська дослідна станція Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН

Головний редактор:
 Стельмашук А.М., д.е.н., професор

Заступник головного редактора:
 Волощук К.Б., д.е.н., професор

Відповідальний секретар:
 Печенюк А.В., к.е.н., доцент

Редакційна рада:
 Іванишин В.В., д.е.н., проф.
 Кулик С.М.
 Смоленюк Р.П., к.е.н., доцент
 Стельмашук А.М., д.е.н., проф

Редакційна колегія:
 Варченко О.М., д.е.н., проф.
 Губені Ю.Е., д.е.н., проф.
 Дем'яненко М.Я., д.е.н., проф., акад. НААН
 Зінчук Т.О., д.е.н., проф.
 Іванишин В.В., д.е.н., проф.
 Лотоцький І.І., д.е.н., проф.
 Лучик С.Д., д.е.н., проф.
 Мазур Н.А., д.е.н., проф.
 Малік М.Й., д.е.н., проф., акад. НААН
 Місюк М.В., д.е.н., проф.
 Пуцентейло П.Р., д.е.н., проф.
 Рудик В.К., д.е.н., доцент
 Саблук П.Т., д.е.н., проф., акад. НААН
 Ульяновченко О.В., д.е.н., проф., чл.-кор. НААН
 Чикуркова А.Д., д.е.н., проф.

Зарубіжні вчені

Павлов К.В., д.е.н., проф. (Росія)
 Пармакли Д.М., д.е.н., проф. (Молдова)
 Усенко Л.М., д.е.н., проф. (Росія)
 Шмарловська Г.О., д.е.н., проф. (Білорусь)
 Горнович Мірослав, хаб. д.е.н., проф. (Польща)
 Маркс-Бельська Рената, хаб. д.е.н., (Польща)

Наукові редактори:

Загнітко Л.А., к.е.н., доцент
 Корженівська Н.Л., к.е.н., доцент
 Пастух Ю.А., к.е.н., доцент
 Петрушенко О.О., к.філ.н.
 Сава А.П., к.е.н., с.н.с.
 Сидорук Б.О., к.е.н., с.н.с.

ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА

НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЖУРНАЛ

11-12'2016 (66)

Зміст

Журналу "ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА" - 10 років.....	5
Транскордонна конвергенція між Україною та ЄС Іванишин В.В., Стельмашук А.М. ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	7
Войцещук А.Д. ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ МИТНОГО ПРОСТОРУ КРАЇНИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	18
Економіка та інноваційний розвиток національного господарства Барановський О.І., Левченко В.П. РОЗВИТОК МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПІДВИЩЕННЯ ДІЄВОСТІ МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ.....	25
Борнонос В.Г., Пронікова Ж.С. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ ПРОЦЕСІВ СПОЖИВАННЯ....	33
Карп І.М. ГЛОБАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА.....	37
Малярчук О.В. БЮДЖЕТНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ.....	43
Гонак І.М. ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ КРАЇН В УМОВАХ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ».....	52
Економіка та конкурентоспроможність підприємств Гончаренко О.В., Дідур К.М. ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	60
Скоцик В.Є. ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ВІДТВОРЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ.....	69
Рудич О.О., Герасименко І.О., Ткаченко К.В. СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ПРОЦЕСУ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	74
Шаціло Н.І., Гвоздев Ю.В. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЧИННИКІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	79
Гуцало А.В. ЗМІСТОВНО-КОНЦЕПТУАЛЬНА ТА ПРОЦЕСУАЛЬНА ОСНОВА РЕІНЖИНИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПІДРЯДНОГО БУДІВНИЦТВА.....	85
Економічна політика регіонального розвитку і місцеве самоврядування Шкільняк М.М. КОМУНАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ.....	90
Овчиннікова О.Р., Шимонюк В.К. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ПРОГНОЗУВАННЯ ДЛЯ ОЦІНКИ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ В ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ РЕГІОНІ.....	95

<p>Редактор: Довгань О.М.</p> <p>Рекомендовано до друку Вченою Радою Подільського державного аграрно-технічного університету, протокол № 6 від 14.12.2016 р.</p> <p>Виходить щомісячно</p> <p>Реєстраційне посвідчення Серія КВ № 11715-586Р від 08.08.2006 р.</p> <p>Перереєстровано: Реєстраційне посвідчення Серія КВ № 19945-9745ПР від 28.05.2013 р.</p> <p><i>Затверджено: Постановою Президії ВАК України від 14 червня 2007 р. №1-05/6 як наукове фахове видання України (економічні науки)</i></p> <p><i>Постановою Президії ВАК України від 10 березня 2010 р. № 1-05/2 як наукове фахове видання України (економічні науки)</i></p> <p><i>Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2015 № 747 як наукове фахове видання України (економічні науки)</i></p> <p>ISSN 2309-1533 ISSN 2310-4864 (ел. вар.)</p> <p>Журнал «Інноваційна економіка» в наукометричних базах: РИНЦ – http://elibrary.ru/title_about.asp?id=50859 INDEX COPERNICUS – http://journals.indexcopernicus.com/+_p12420,3.html</p> <p>Підписано друку 21.12.2016 р.</p> <p>Формат 70x108/16 Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк арк. 20,5</p> <p>Тираж 300 прим.</p> <p>Віддруковано з готових діапозитивів в СМП «ТАЙП» вул. Чернівецька, 44 б, м. Тернопіль, 46000</p> <p>Автори статей несуть відповідальність за достовірність наведеної інформації (точність наведених у статті даних, цитат, статистичних матеріалів тощо) та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб. Висловлені авторами думки можуть не співпадати з точкою зору редакції. Передрук дозволяється лише зі згоди автора.</p>	<p><u>Економіка природокористування та екологізація навколишнього середовища</u></p> <p>Білоткач І.А. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ І РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЧНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА..... 102</p>
	<p>Коверко Ю.А., Корчинська О.О. СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ..... 109</p>
	<p><u>Демографія, зайнятість населення і соціально – економічна політика</u></p> <p>Ільєнко Р.В., Холодницька А.В. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДО ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ..... 114</p>
	<p>Гірман А.П., Тарабарінова О.В. СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ... 120</p>
	<p><u>Маркетинг і ринкові відносини</u></p> <p>Ібатулін М.І. ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА В УКРАЇНІ..... 125</p>
	<p>Карпенко В.Л. РОЗВИТОК СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА..... 129</p>
	<p>Черкас Д.М. РЕІНЖИНІРИНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ..... 136</p>
	<p>Мосієвич О.О. КЛАСИФІКАЦІЯ ТА МЕТОДИ ВРАХУВАННЯ РИЗИКІВ В МОДЕЛЯХ ОЦІНКИ ВЕНЧУРНИХ ПРОЄКТІВ..... 142</p>
	<p><u>Фінансово-кредитна і грошова політика</u></p> <p>Буряк А.В. СТРУКТУРНІ ТА ОПЕРАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ..... 149</p>
	<p><u>Статистика, облік, аналіз та аудит</u></p> <p>Будько О.В. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА... 155</p>
	<p>Кушнір В.О. ЩОДО ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ПРИДБАНИХ ТВАРИН М'ЯСОПЕРЕРОБНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ..... 162</p>
	<p><u>Інформаційні технології та економічна безпека</u></p> <p>Мігус І.П., Занора В.О., Второва Т.В. УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ: ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В КРИЗОВИХ УМОВАХ..... 167</p>
	<p>Мостіпака О.В. НЕТОКРАТІЯ ЯК ВЛАДА МЕРЕЖ..... 172</p>
	<p>Ігнатенко Г.В. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИКЛАДНИХ МОДУЛІВ ВІМ-ТЕХНОЛОГІЇ ДО ПОБУДОВИ МУЛЬТИПРОЄКТНОЇ ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ КОМПАНІЇ-ДЕВЕЛОПЕРА..... 178</p>
	<p>Дуб Б.С. МЕНЕДЖМЕНТ ЗНАТЬ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО ХОЛДИНГУ..... 183</p>
	<p>РЕФЕРАТИ..... 188</p>
<p>АВТОРИ НОМЕРА..... 224</p>	
<p>ВІТАННЯ З ЮВІЛЕЄМ..... 230</p>	

ФІНАНСОВО–КРЕДИТНА І ГРОШОВА ПОЛІТИКА

УДК 336.71

Буряк А.В.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Сумський державний університет

СТРУКТУРНІ ТА ОПЕРАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Buriak A.V.,
cand.sc.(econ.), assistant professor at finance,
banking and insurance department
Sumy State University

STRUCTURAL AND OPERATIONAL TRANSFORMATIONS OF BANKING SECTOR

Постановка проблеми. Труднощі з відновлення економічного зростання переважної більшості країн світу тісно взаємопов'язані з фінансовою системою країни та зокрема станом банківського сектору, перетворюючи останній на об'єкт як економічних досліджень, так і політично-суспільних дискусій міжнародного рівня. Так, на кінець 2016 року банківський сектор Європейського Союзу характеризується, з одного боку, відновленням фінансової стійкості та підвищенням стабільності фінансової системи в цілому, а з іншого боку, збитковістю банківського бізнесу, обмеженими можливостями європейських банків з кредитування реального сектору економіки в умовах низьких ставок на фінансовому ринку та втрати довіри з боку традиційних вкладників банку. Високий рівень регуляторного тиску на банки, зростання конкуренції з боку ринків капіталу та фінансово-технологічних компаній в умовах розвитку цифрових технологій та інновацій обумовлюють структурні та операційні трансформації сучасного банківського сектору, які, у свою чергу, потребують ідентифікації з метою подальшого коригування стратегії розвитку фінансової системи країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливістю сучасних досліджень проблематики розвитку банківської діяльності та функціонування банків є створення відкритих та публічних дискусійних платформ за участі суттєво розширеного кола зацікавлених сторін, зокрема вчених, практикуючих банкірів, політиків, незалежних експертів і фахівців та інших представників ринку. Серед найбільш активних вітчизняних учасників обговорень слід відмітити представника Асоціації українських банків О.А. Сугоняко, науковців Г.М. Азаренкову, С.М. Аржевітіна, В.М. Гейця, Г.Т. Карчеву, В.В. Корнеєва, М.І. Савлука, В.І. Міщенко, С.В. Науменкову, Т.С. Смовженко, Т.Є. Унковську. Активізація зусиль щодо дослідження та вирішення основних проблем розвитку вітчизняної банківської системи викликана передусім системністю та тривалістю перебігу кризових процесів, а також низьким рівнем результативності вже вжитих заходів та дій. Основними дискусійними питаннями на сьогодні залишаються шляхи відновлення суспільної довіри до банківництва, оновлення інструментів банківського нагляду, удосконалення підходів до формування та реалізації грошово-кредитної політики, посилення взаємодії фінансового та реального секторів економіки в контексті відновлення економічного зростання країни, визначеність інституту власності та захищеності прав на фінансовому ринку. Високо оцінюючи окреслені шляхи розвитку та напрацьовані рекомендації, особливо в рамках Стратегії розвитку банківської системи 2016-2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки», більш глибокого теоретичного та практичного обґрунтування потребує методологічні питання трансформації банків у зв'язку з глобальними трендами змін у банківському секторі. Серед закордонних фахівців, які спеціалізуються на дослідженнях поточних трансформацій банківського сектору, слід відмітити насамперед економістів та експертів міжнародних інституцій, зокрема Європейського центрального банку, Міжнародного

валютного фонду, Ради з фінансової стабільності, Світового банку - Ф. Аллена (F. Allen), Дж. Барса (J. Barth), Т. Бека (T. Beck), Ч. Гудхарта (C. Goodhart), А. Деміргук-Кунт (A. Demirguc-Kunt), Дж. Кауфмана (G. Kaufman), Д. Левеліна (D. Llewellyn). Проведений аналіз результатів їх досліджень підтверджує доцільність продовження вивчення поставленої проблеми, зокрема обґрунтування структурних та операційних змін в сучасному банківському секторі в умовах реалізації посткризової реформи банківського регулювання.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування структурних та операційних змін, що мають місце в сучасному банківському секторі в умовах реалізації посткризової реформи банківського регулювання та макроекономічного спаду. Досягнення окресленої мети передбачає ідентифікацію передумов сучасних трансформацій банківської галузі в глобальному масштабі, оцінювання змісту та масштабів структурних змін в банківському секторі, формалізація особливостей сучасних бізнес-моделей банків. Об'єктом дослідження є соціально-економічні відносини, що виникають під час здійснення банківської діяльності та функціонування банків, а предмет дослідження становлять структурні та операційні зміни, що відбуваються в банківському секторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні десятиріччя банківський сектор перетворився на один з центральних напрямків реформування в більшості країнах світу, що обумовлене передусім масштабністю та тривалістю наслідків світової фінансової кризи. Сучасна банківська діяльність, як окрема галузь, перебуває на етапі структурних та операційних трансформацій, формалізація яких потребує дослідження концептуальних змін, які відбулися останнім часом.

Важливим є той факт, що роль та значення банківської діяльності в соціально-економічному розвитку країни не лише не зменшилися, а навіть вказують на необхідність розгляду банківського сектору як драйвера суспільних змін з огляду на процеси фінансіалізації, переважання масштабів та впливу фінансового сектора над реальним, розвиток фінансової торгівлі, ускладнення фінансових інструментів з активним їх впровадженням та використанням в діяльності всіх економічних суб'єктів тощо. Водночас слід враховувати, що поточні умови функціонування банківського сектору призводять до зміни типів інститутів, що займаються банківською діяльністю (структурна трансформація), та способів здійснення банківської діяльності і типів бізнес-операцій (операційна трансформація), що, в кінцевому підсумку, позначається на діяльності банків як фінансових посередників.

На думку британського професора та члена Європейської банківської комісії Д. Левелліна, функціональні та інституційні зміни в діяльності банків обумовлені технологічними трендами, які кардинально змінюють основи банківської діяльності, а саме процеси генерування, обробки та розповсюдження інформації [1]. Результати досліджень фахівців *PricewaterhouseCoopers* свідчать про необхідність включення до складу ключових чинників змін в банківській діяльності, окрім технологій, також і соціально-демографічного чиннику, і регуляторних підходів [2].

На наш погляд, передумовами сучасних трансформацій в банківському секторі слід вважати посилення регуляторного тиску на банки, розвиток цифрових технологій та інновацій, загострення конкуренції, соціально-демографічні зміни.

Посилення регуляторного тиску. Домінування епохи фінансової лібералізації (1980–2007 рр.) завершилося реалізацією світової фінансово-економічної кризи, та, як наслідок, переглядом регуляторних підходів у фінансовому секторі, зокрема системи банківського регулювання та нагляду. Визначальними характеристиками посткризової регуляторної реформи є: 1) врахування не лише індивідуальних, а й системних ризиків у банківській діяльності, що проявляється у запровадженні додаткових макропруденційних вимог до діяльності банків; 2) суттєве зростання вимог до основних показників діяльності банку – капіталу, ліквідності та ризикованості, якості корпоративного управління, інформаційної прозорості та звітності, особливо для системно важливих фінансових установ глобального та національного рівнів; 3) запровадження структурних та організаційних обмежень щодо інвестиційної діяльності банків. Зазначені нововведення є наслідком таких заходів, як реформа Додда Франка, в тому числі правило Волкера щодо введення обмежень участі банку в операціях з цінними паперами, Закон із захисту споживачів у США, Базель III, Директива Євросоюзу «Щодо ринку фінансових інструментів» та інших. Таким чином, значне зростання регуляторного навантаження на банки в цілях забезпечення фінансової стабільності та стійкості банків негативно впливає на можливості розвитку банківського бізнесу, підвищуючи його витратність та знижуючи ефективність ведення бізнесу в цілому. Так, за даними Європейського центрального банку, рентабельність капіталу в банківському секторі ЄС у 2015 р. становила 4,4% (2007 р. – 14%), рентабельність активів – 0,34% (у 2007 р. – 1,82%) [3].

Розвиток цифрових технологій та інновацій. Зростання ролі інформаційних технологій в економіці країни перетворило фінансовий сектор та банківський, зокрема, на один із активних учасників процесу становлення та розвитку цифрової економіки. Динамізм розвитку таких елементів Четвертої технологічної революції, як мобільний інтернет, роботехніка, 3Д друк, технологія блокчейн, інтернет речей та інше робить технологічні можливості безмежними. Безпосередній вплив інноваційних технологій на банківську діяльність проявляється у змінах збутового та комунікаційного каналів банківського обслуговування, серед ключових переваг яких є зручність та безпечність.

Конкурентне середовище. Великий розмір та організаційна складність банків, порівняно з невеликими технологічними компаніями, сьогодні стають на заваді впровадження інноваційних змін та процесів в операційну діяльність. Диверсифікованість послуг, функціональність та повна відповідність потребам клієнтів, що пропонується новими учасниками банківського сектору створює виклики для банківських бізнес-моделей.

Соціально-демографічна ситуація. Серед ключових проявів соціально-демографічних змін слід відмітити: 1) варіативність потреб різних клієнтських сегментів та, відповідно складність ідентифікації сталих патернів поведінки споживача банківських послуг. Це пов'язано зі зміною цінностей та соціальних норм поведінки, що у свою чергу обумовлює різні фінансові потреби клієнтів; 2) зниження довіри до банків як інститутів, які здійснюють свою діяльність в інтересах клієнтів; 3) зростання клієнтських очікувань щодо варіативності низки банківських продуктів та послуг, прозорості діяльності банку, рівня персоналізованості банківського обслуговування, врахування довгострокових потреб та цілей клієнта.

Вплив усіх зазначених чинників підсилюється фактором глобалізаційних процесів, які стають домінуючими над національними та регіональними факторами, та проявляється у зміні: характеру конкуренції (коло конкурентів банку не обмежується фінансовими посередниками, а включає також ознаку резидентності конкурента); масштабів банківського бізнесу (за рахунок концентрації банківського капіталу та процесів злиття та поглинання на фінансовому ринку в контексті зміцнення конкурентних позицій на ринку); способів здійснення банківської діяльності за рахунок розвитку інформаційних технологій та доступу до географічно віддалених ринків збуту банківських послуг.

Розглянемо більш детально структурні трансформації, що відбуваються у банківському секторі, та які пов'язані з втратою монопольного становища банків у фінансовій системі. В умовах лібералізації фінансових ринків та зниження вхідних бар'єрів для здійснення банківської діяльності з'являються нові категорії конкурентів банку – тінювий банківський сектор (shadow banking) та нефінансові установи, що надають банківські послуги – фінансово-технологічні стартапи («фінтех-стартап індустрія»).

Перші визначаються Радою з фінансової стабільності у вузькому розумінні як фонди короткострокових інвестицій (фонди грошового ринку), фінансові корпорації спеціального призначення (спеціалізуються на сек'юритизаційних операціях), інвестиційні фонди, а у широкому – включають також інших фінансових посередників. Результати моніторингу глобального тінювого банківського сектору, який здійснюється на щорічній основі Радою з фінансовою стабільності, демонструють [4]:

- по-перше, концентрацію 80% тінювого банківського сектору в розвинутих країнах – Північній Америці, Азії та північній Європі, при цьому лідером є США;

- по-друге, тенденції щодо зростання ролі в економіці країн світу, зокрема масштаби діяльності тінювого банківського сектору еквівалентні 12% активів фінансової системи 26 країн, які були об'єктом дослідження (2014 р.), в той час як банки продовжують домінувати та частка їх активів в активах фінансової системи в цілому займає близько 46%, активи інших фінансових посередників – 23%.

Особливої уваги потребує той факт, що тінювий сектор починає відігравати важливу роль у фінансуванні потреб реального сектору економіки у вигляді кредитних ресурсів, боргових зобов'язань та капітального фінансування, створюючи пряму конкуренцію банкам. Зокрема, за оцінками експертів Європейського центрального банку у 3 кварталі 2016 року фінансування нефінансового сектору Єврозони становило 3,2 трлн євро [5].

Продовжуючи дослідження основних конкурентів банків, зазначимо, що в умовах цифрової економіки їх склад доповнюється фінансово-технологічними та ІТ-компаніями, які виконують вже не стільки функції технічних посередників (наприклад, як еквайрингові компанії), скільки повноцінних фінансових посередників, альтернативних банківським та небанківським інститутам. Результати дослідження компанії Moody's вказують, що на початок 2016 р. кількість фінансово-технологічних компаній перевищила 4000, а обсяг інвестицій венчурного капіталу оцінюється у 19 млрд дол. у 2015 р. (2,4 млрд дол. у 2011 р.) [6; 7]. Основні сегменти конкурентної боротьби банків та фінтех-стартапів пов'язані з генеруванням комісійних доходів та які на сьогоднішній день є найприбутковішим та найменш ризикованим напрямком банківського бізнесу. Зокрема, це такі сфери:

- консалтинг прийняття фінансових рішень клієнтами, а саме це послуги порівняння різних продуктів та сервісів з урахуванням потреб клієнтів (Finance Scout 24, Bank Tracker, Check24 та інші компанії), індивідуальне фінансове супроводження (Mint, MoneyDashboard), фінансові радники щодо довгострокових фінансових рішень (Planwise, Personal Capital);

- розрахункове обслуговування – обмін валют на цифрових ринках (P2P Cash, CurrencyFair), використання віртуальних валют (bitcoin, bitpay), мобільні термінали для дрібних торговців (Paymale, iZettle) та мобільні розрахунки (Dwolla, LevelUp), електронні розрахунки та гаманці (Pay, MasterPass, Lemon).

При цьому сегмент, пов'язаний з генеруванням чистого відсоткового доходу банку також поступово стає привабливою ринковою нішею для нефінансових компаній: кредитування через цифрові платформи – P2P, іншими словами «від користувача до користувача» (peer-to-peer

кредитування, Zora, Lending Club); краудфандингові сервіси, які дозволяють отримати колективне фінансування, в тому числі малими підприємствами (Kick Starter, Crowdrise). Більш того, на ринку з'являються технології, які повністю пропонують функції банку – цифрові банки (Fidor Bank, Movenbank), цифрові інвестиційні менеджери (Betterment, rplan), цифрові страхові послуги (Kroodle, iKube).

Основні причини втрати банками монопольного становища на ринку фінансових та банківських послуг, зокрема, можна класифікувати як:

- по-перше, стратегічного значення, які пов'язані з втратою традиційних конкурентних переваг банку, а саме можливості одночасного надання депозитних, кредитних та розрахункових операцій. Сьогодні спостерігається «деконструкція» банківської діяльності - відсутня потреба у фінансовому посереднику, який надає широкий комплекс послуг, перевага надається споживанню окремих банківських послуг за допомогою різних спеціалізованих посередників;

- по-друге, економічного походження, а саме обумовлені високою витратністю банківського бізнесу: розвинена філіальна мережа, яка потребує суттєвих адміністративних та операційних витрат та інвестицій, зниження відсоткової маржі банківського бізнесу через зростання вартості фондування та обмежені можливості кредитування в умовах негативних ставок на фінансовому ринку, посилення регуляторного навантаження на банки та необхідність перебудови своїх бізнес-процесів щодо забезпечення їх відповідності новим вимогам та потребам, зростання конкуренції з боку нефінансових компаній та активний розвиток цифрових каналів збуту банківських послуг;

- по-третє, соціального характеру, які вказують на втрату довіри основних споживачів банківських послуг та посилення значення репутаційних ризиків у забезпеченні конкурентного положення на ринку.

Таким чином, традиційне теоретико-методологічне підґрунтя існування банків, яке переважним чином ґрунтується на теорії фінансового посередництва, потребує внесення коригувань з урахуванням сучасних змін в епоху діджиталізації глобальної та національної економік. Зокрема, зазнають змін наступні функції та роль банків у фінансовій системі:

- інформаційного посередника. В умовах інтенсивного технологічного розвитку витрати, пов'язані з придбанням та обробкою інформації щодо фінансових операцій (дані щодо ціни та якості продуктів, укладання контракту, контроль за його виконанням), знижуються. Крім того, унікальність банку, як джерела важливої інформації на ринку, втрачається у зв'язку з підвищенням регуляторних вимог до інформаційної прозорості та публічного розкриття банками звітності,

- зниження транзакційних витрат. Усталена точка зору щодо неефективності ринків капіталу та можливості банків знижувати транзакційні витрати втрачає свою значимість через розвиток фінансової інженерії та фінансових інструментів, які вирішують проблему укладання «повних» контрактів;

- делегованого моніторингу. Можливості банку щодо відстеження фінансових та нефінансових аспектів функціонування позичальників втрачають своє унікальне значення через активний розвиток ринкових інститутів з постачання схожої інформації, наприклад, рейтингових агентств;

- забезпечення (страхування ліквідності). Важливість здатності банку за рахунок акумулювання ризиків ліквідності (великої кількості вкладників з невизначеними потребами у ліквідності) прогнозувати вимоги щодо забезпечення власної ліквідності знижується в умовах розвитку ринку капіталу, фондів короткострокового фондування, інвестиційних фондів та інших посередників.

Крім того, сучасна система банківського регулювання та нагляду характеризується зміщенням пріоритетів з протекціоністської політики стосовно банківського сектору (гарантування вкладів фізичних осіб, надання фінансової допомоги системно важливим фінансовим установам тощо) в напрямку стимулювання конкуренції та ефективності функціонування фінансової системи, що у свою чергу супроводжується втратою конкурентних переваг банків.

Отже, структурні трансформації, що мають місце в сучасному банківському секторі, свідчать про не обов'язковість присутності банків на фінансовому ринку у ролі фінансових посередників, оскільки інші інституції (у вигляді ринків капіталу та небанківських фінансово-технологічних компаній) демонструють можливості повноцінного заміщення ролі та функцій банків. Відтак для банківського сектору, як галузі економіки, притаманні ризики заміщення основних його функцій (розрахункової, ощадно-капіталотворчої, кредитно-інвестиційної тощо) новими технологіями та інноваційними розробками.

В умовах фінансової лібералізації (1980-2007 рр.) і бурхливого розвитку фінансових інновацій та інструментів, зростання конкурентного середовища відбулися не лише структурні зміни в банківському секторі, а й зазнає трансформацій і механізм здійснення банківської діяльності і типи бізнес-операцій банку, тим самим обумовлюючи операційну трансформацію банків. Одним із наслідків експансійної монетарної політики стало скорочення відсоткових ставок на ринку, що негативно позначилося на чистій відсотковій маржі банківського бізнесу. Так, наприклад, для США у 1992 р. вона становила біля 4,5%, а у 2012 р. – 2,5%, що в глобальному масштабі призвело до зростання значення позабалансових операцій, зокрема сек'юритизаційних, в контексті забезпечення рентабельності капіталу, та зростання частки комісійних доходів у загальній структурі доходів банку. Таким чином, у докризовому періоді банківська діяльність перетворилася значною мірою на торгівельну діяльність,

пов'язану з фінансовими інструментами, а стратегія банків щодо побудови довгострокових відносин з клієнтами роздрібного сегменту переорієнтувалася на встановлення короткострокових відносин з інвесторами фінансового ринку, тобто оптового (інституційного) сегменту фінансового ринку.

Зростання ринковоорієнтованості фінансових систем та посилення ролі фінансових ринків, порівняно з фінансовими посередниками, за рахунок розвитку фінансових інструментів та інституцій обумовило операційну трансформацію банківського сектору в глобальному масштабі, до характерних рис якої слід віднести: 1) диверсифікацію видів діяльності банку, яка вже перестала обмежуватися традиційною депозитно-кредитною, а почала розповсюджуватися на інші сегменти фінансового ринку; 2) посилення залежності банків від ресурсів фінансового ринку та скорочення частки ритейлового сегменту у структурі фондування банківської діяльності; 3) зниження рівня ліквідності банків в умовах постійного доступу до неї на фінансових ринках [8]. Ключовими ризиками нової (докризивої) бізнес-моделі банків стали не кредитні, а ризики ліквідності та фондування, що позначилося на зростанні загального ризику банкрутства банку.

Посткризова реформа банківського сектору, спрямована на забезпечення фінансової стабільності та скорочення системних ризиків, за рахунок посиленого регуляторного тиску та на фоні розвитку цифрових технологій обумовлює подальшу трансформацію бізнес-моделей банків. Зокрема, подальше скорочення значимості банків у фінансовому посередництві, зниження масштабів їх діяльності та організаційної складності банківського бізнесу (в умовах високої витратності бізнесу), повернення до традиційної моделі ведення банківської діяльності та орієнтація на ритейловий сегмент. Водночас ключовим фактором, що визначає подальшу операційну трансформацію банків та майбутню бізнес-модель банків, слід вважати регуляторні підходи, зокрема подальша політика регулятора стосовно рівня та масштабів обмежень щодо нетрадиційної банківської діяльності, пов'язаної з фінансовими інструментами, сек'юритизацією кредитів, операціями на фінансових ринках тощо.

Висновки з проведеного дослідження. На сьогоднішній день зовнішнє середовище здійснення банківської діяльності характеризується посиленням регуляторного навантаження на банківський бізнес, значним впливом розвитку цифрових технологій та інновацій, загостренням конкурентної боротьби та появою нових типів конкурентів на ринку банківських послуг, що призводить до зміни типів інститутів, що займаються банківською діяльністю (структурна трансформація), та способів здійснення банківської діяльності і типів бізнес-операцій (операційна трансформація), що, в кінцевому підсумку, позначається на діяльності банків як фінансових посередників. В той час, як сучасний банківський бізнес характеризується зміною бізнес-моделей, збутових та комунікаційних каналів реалізації банківських послуг, лідерство у сфері банківських послуг буде належати клієнтоорієнтованим та технологічним підприємствам - і це не обов'язково повинні бути банки. Одним з ключових факторів, що визначатиме подальшу структурну та операційну трансформацію банківського сектору, є подальша політика регулятора, яка, за прогнозами європейських експертів та дослідників, зміститься з регулювання інститутів на регулювання продуктів та послуг на фінансовому ринку.

Література

1. Llewellyn D.T. Banking in the 21st Century: The Transformation of an Industry, LUBC Research Paper, 1996.
2. The future shape of banking. Time for reformation of banking and banks? [Електронний ресурс] / PricewaterhouseCoopers. – Режим доступу : <http://www.pwchk.com/home/eng/fslibrary.html#bcm>.
3. Monetary and financial statistics [Електронний ресурс] / European Central Bank. – Режим доступу : <https://www.ecb.europa.eu/stats/money/aggregates/aggr/html/index.en.html>
4. Global Shadow Banking Monitoring Report / Financial Stability Board. – November 2015.
5. Report on financial structures / European Central Bank, October. – 2016.
6. Moody's: Fintech to drive transformation rather than disruption for banks [Електронний ресурс] / Moody's. – Режим доступу : https://www.moody's.com/research/Moodys-Fintech-to-drive-transformation-rather-than-disruption-for-banks-PR_349141
7. Cutting through the noise around financial technology [Електронний ресурс] / Mckinsey. – Режим доступу : <http://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/cutting-through-the-noise-around-financial-technology>
8. Llewellyn David T. The Evolution of Bank Business Models: Pre- and Post-crisis / David T. Llewellyn // Future Risks and Fragilities for Financial Stability, The European Money and Finance Forum. – Vienna: SUERF (SUERF Studies: 2012/3). – P. 45-66.

References

1. Llewellyn, D.T. (1996), Banking in the 21st Century: The Transformation of an Industry, LUBC, Research Paper, 39 p.

2. PricewaterhouseCoopers (2014), "The future shape of banking. Time for reformation of banking and banks?", available at: <http://pwchk.com/home/eng/fslibrary.html#bcm> (access date November 27, 2016).
3. European Central Bank (2016), "Monetary and financial statistics", available at: <https://ecb.europa.eu/stats/money/aggregates/aggr/html/index.en.html> (access date November 27, 2016).
4. Financial Stability Board (2015), "Global Shadow Banking Monitoring Report", available at: <http://fsb.org/2015/11/global-shadow-banking-monitoring-report-2015/> (access date November 20, 2016).
5. European Central Bank (2016), "Report on financial structures", available at: <https://ecb.europa.eu/pub/pdf/other/reportonfinancialstructures201610.en.pdf> (access date November 28, 2016).
6. Moody's (2016), "Fintech to drive transformation rather than disruption for banks", available at: https://moody.com/research/Moodys-Fintech-to-drive-transformation-rather-than-disruption-for-banks-PR_349141 (access date November 27, 2016).
7. McKinsey (2015), "Cutting through the noise around financial technology", available at: <http://mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/cutting-through-the-noise-around-financial-technology> (access date November 25, 2016).
8. David T. Llewellyn (2012), "The Evolution of Bank Business Models: Pre- and Post-crisis", *Future Risks and Fragilities for Financial Stability*, The European Money and Finance Forum, Vienna: SUERF (SUERF Studies: 2012/3), pp. 45-66.

Рецензент : д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «УАБС» Сумського державного університету І.О. Школьник